

Universiteit
Leiden
The Netherlands

Boekbespreking van: De militair-patriottische opvoeding van de Sovjet-jeugd

Lanting, A.J.

Citation

Lanting, A. J. (1980). Boekbespreking van: De militair-patriottische opvoeding van de Sovjet-jeugd. *Acta Politica*, 15: 1980(3), 421-422. Retrieved from <https://hdl.handle.net/1887/3452107>

Version: Publisher's Version
License: [Leiden University Non-exclusive license](#)
Downloaded from: <https://hdl.handle.net/1887/3452107>

Note: To cite this publication please use the final published version (if applicable).

domestic politics once the major 'choices' of 1947-1950 were made' (p. 100) en van het immobilisme van de Italiaanse buitenlandse politiek, als bespeurd bij enige verandering onder invloed van de groei van het communisme, van de oliecrisis en van de toetreding van de Middellandse Zeelanden tot de EG.

Ook de lage landen zijn klein. Dehoutte en Van Staden laten hun betrekkelijke onmacht zien, het gedrag van andere mogelijkheden te beïnvloeden. Veeleer moeten zij voortdurend rekening houden met de opvattingen van machtiger bondgenoten. 'Consequently, the formulation of foreign policy in the Low Countries is a subtle process of reconciling national preference to international reactions, whether anticipated or not'.

Het boek wordt besloten met een studie van Allen, 'Foreign policy at the European level: beyond the nation-state'.

Allen beschrijft de twee 'circuits', voor de coördinatie van de buitenlandse politiek van de Zes of Negen: de Europese Gemeenschappen voor economische vraagstukken (de 'low politics') en de Europese Politieke Samenwerking voor de 'high' politics. Het is een kunstmatige tegenstelling, want de internationale handel en wisselkoersen worden 'gepolitiseerd' en de veiligheidsaspecten schijnen volgens Allen voor Europa wat minder belangrijk. Daarnaast spelen lidstaten van de EG een belangrijke rol in NAVO, OESO, IMF en de Noord-Zuid dialoog en in economische topconferenties in steeds wisselende coalities.

Maar in essentie wordt overal 'state-centred foreign policy' bedreven. De samenwerking is evenwel zo veelvuldig geworden, dat Allen heel voorzichtig de mogelijkheid wil openlaten dat daarmee een 'environment' ('milieu') is geschapen waarin een 'Europese' buitenlandse politiek zou kunnen ontstaan.

Uit de hierbesproken onderhavige verzamelbundel blijkt dat in Europa de buitenlandse politiek slechts weinigen wakker houdt. In pers of parlement wordt er in het algemeen zeer weinig aandacht aan besteed. Het Engelse Parlement, dat wel vaste commissies kent, bezit er geen voor buitenlandse zaken. Politieke partijen worden er nauwelijks door beroerd. Alleen in Denemarken heeft de toetreding tot de EG mede tot een radicale verandering van partijverhoudingen geleid. Nederlandse kamerleden lijken sinds enige jaren tot de meest verontruste te behoren en vooral over zaken waar zij als bewoners van een klein land niet zo veel aan kunnen doen (Vietnam, Angola, Zuid-Afrika, Griekenland, Chili), meer zelfs dan over aangelegenheden waarover wij nog wel iets in de melk zouden kunnen brokkelen (EG, NAVO). Van Staden schrijft dat toe aan de moralistische trek van vele Nederlanders, die van ons land een gidsenland zouden willen maken.

Ook in het Italiaanse parlement zijn de laatste jaren wel discussies geweest over Vietnam en de erkenning van China, die volgens Sassoon te beschouwen zijn als tekenen van meer los te komen van de Verenigde Staten. De verhouding tot de Verenigde Staten zou ook ter sprake gebracht kunnen worden in een debat over bv. de toetreding van Engeland tot de EG, maar dat debat is uit de weg gegaan. Liever hield men zich bezig met Vietnam: 'general Policy questions are better approached through symbolic issues which pose more clearly questions of principle' (p. 90).

Hoewel dezelfde 'issues' als bv. de verhouding tot de Verenigde Staten, de oliecrisis, de positie van de minister van Buitenlandse Zaken in alle studies wel ter sprake komen, is er geen strakke uniforme opzet gevolgd, die vergelijking van verschillende landen makkelijk maakt. Alleen Dehoutte en Van Staden hebben in een gemeenschappelijk geschreven studie over België en Nederland uitdrukkelijk

steeds dezelfde vraagstukken voor beide landen behandeld en geëvolueerd. De omstandigheden in alle behandelde landen lopen echter zover uiteen dat het dubieus is of een strak analyseschema de leesbaarheid der afzonderlijke studies ten goede zou zijn gekomen. De auteurs zijn er stellig in geslaagd wat Hill in zijn theoretische inleiding als taak heeft gesteld: 'breaking down international behaviour into its different contexts and sets of causes, and attempting to make statements which are more than merely commonplaces about how these factors influence decisions'.

W. H. Vermeulen

M. van den Heuvel, *De militair-patriottische opvoeding van de Sovjet-jeugd*. NIVV-reeks, Staatsuitgeverij, 's-Gravenhage 1979, 119 pp., fl. 8,—

Men zegt dat tsaar Nicolaas I ervan droomde om van Rusland één groot exercitierrein te maken waarop de bevolking keurig in het gelid aangetreden zou staan, in uniform en met gepoetste laarzen. Zijn verlangen kwam waarschijnlijk niet alleen voort uit esthetische, maar vooral ook uit politieke overwegingen. Uit het boek van Martin van den Heuvel over de militair-patriottische opvoeding van de sovjet jeugd blijkt, dat de huidige sovjet leiders, Nicolaas' onverhoopte erfenamen, een dergelijk verlangen ook niet geheel vreemd is.

Kort na de val van Chroesjtsjov, in de jaren 1965 tot 1968, kwam een uitgebreid militair-patriottisch opvoedingsprogramma tot stand. De nieuwe sovjet leiders hadden geconstateerd, dat de onthullingen over het Stalin-tijdperk het vertrouwen van de jeugd in de autoriteiten en het geloof in de communistische idealen ernstig ondermijnd hadden. Met het nieuwe beleid hoopte de sovjet leiding weer wat greep op de jeugd te krijgen. Tegelijkertijd vormde het een bijdrage aan de militaire kracht van de Sovjet-Unie. Het programma werd officieel gerechtvaardigd onder verwijzing naar de agressieve aard van het imperialisme, dat zoals het marxisme-leninisme leert, door zijn streven naar de wereldheerschappij een voortdurende bedreiging voor de vrede vormt. Daarnaast voerde men aan dat de intensieve misleidende propaganda vanuit de westerse landen een verhoging van de ideologische waakzaamheid nodig maakte.

De militair-patriottische opvoeding strekt zich uit tot drie terreinen: de sport, de onderwijsinstellingen en bedrijven, en tenslotte de vrijetijdsbesteding. In de sportbeoefening waren altijd al militaire elementen aanwezig. Maar de paramilitaire sporten hebben vooral de laatste jaren een hoge vlucht genomen. Dat is voornamelijk het werk van de DOSAAF, een reusachtige organisatie die tot doel heeft de band tussen leger en volk te versterken. Door middel van de DOSAAF, die voor haar leden cursussen in paramilitaire sporten als parachutespringen en schieten en in technische specialismen organiseert, hoopt men de belangstelling van de jeugd voor het militaire bedrijf te wekken.

In 1968 werd de premilitaire opleiding een verplicht vak voor middelbare scholieren en hun leeftijdsgenoten in de bedrijven. Hierdoor werd de bekorting van de dienstdienst die in 1967 van kracht werd, enigszins gecompenseerd. Het programma beslaat 140 lessen, verdeeld over 2 jaar. De leerlingen krijgen les in exerceren, schieten, tactiek, BB, EHBO, en militair-technische onderwerpen. Natuurlijk wordt ook de ideologische vorming niet vergeten. Aan het eind van het eerste jaar vindt een vijfdaagse veldoefening plaats onder begeleiding van militairen. Tijdens

die veldoefening worden de leerlingen vertrouwd gemaakt met een oorlogssituatie en kunnen ze de verworven vaardigheden in praktijk brengen. Het belang dat de autoriteiten hechten aan de premilitaire opleiding blijkt wel uit de bepaling dat leerlingen die een onvoldoende voor dit vak halen, geen diploma krijgen.

Na school- en werktijd wordt de militaire-patriottische opvoeding voortgezet door de jeugdorganisaties. De militaire spelen en de vakantiekampen, die door de Pioniers en de Komsomol georganiseerd worden, hebben vooral tot doel de jeugd op te wekken tot vaderlandsliefde en te doordringen van de 'romantiek' van het militaire leven. Met hetzelfde oogmerk zijn ook de schone kunsten onder de wapenen geroepen. Van schrijvers wordt verlangd, dat zij patriottische thema's behandelen en een positief beeld geven van het militaire leven. Van den Heuvel geeft een aantal fraaie voorbeelden van de literatuur die daaruit geboren wordt.

In zijn conclusies wijst Van den Heuvel op de belangrijke invloed die het leger, via de militair-patriottische opvoeding, in het maatschappelijk leven, maar vooral in het onderwijs heeft verworven. Toch is hij van mening dat het beleid niet primair gericht is op militaire doeleinden, maar vooral dient als middel om de jeugd onder controle te houden. De vraag is natuurlijk in hoeverre de autoriteiten daarin zullen slagen. Op die vraag durft en kan Van den Heuvel geen antwoord geven.

A. J. Lanting

Grünfeld, F. en R. Meijer, **Politieke opvattingen in Lelystad**, Amsterdam, 1977, 254 pp.

Onderzoek naar lokale politiek is schaars en vanuit dat oogpunt is het onderzoek van Grünfeld en Meijer naar de politieke opvattingen in Lelystad interessant. Het onderzoek behelst een enquête uit 1974 onder 304 Lelystedelingen (N van de gehele steekproef bedroeg 445, derhalve een non-response van 32%), terwijl tevens vergelijkingen werden gemaakt met een onderzoek van Bosman uit 1969 naar politieke opvattingen in Lelystad en Dronten.

Successievelijk worden in het rapport gegevens over de volgende onderwerpen gepresenteerd: variaties in het stem- en kiesgedrag, opvattingen over sociaal-economische problemen, opvattingen over het bestuur en de evaluatie van de invloed van de burger op het bestuur, lokale politieke interesse en kennis en politieke invloed. In het laatste geval ging het overigens alleen om de perceptie van de invloed.

Het belangrijkste gemis van de studie is het ontbreken van een probleemstelling; niet zozeer omdat onderzoek op één enkele vraag zou moeten zijn vastgepind, maar terwille van de duidelijkheid van het betoog, de verzameling van de relevante gegevens en – alleen al om mee te beginnen – de opzet van het onderzoek. Juist omdat het onderzoek van Grünfeld en Meijer geen probleemstelling kent is de motivatie voor het onderzoek onduidelijk en maakt het betoog een rommelige indruk. Het enquêteren van 304 Lelystedelingen levert veel gegevens op, die in ontelbare kruistabellen 'tegen elkaar kunnen worden uitgedraaid', om de computerterminologie van de auteurs te hanteren. Waarom al die verbanden echter worden gelegd, blijft duister. Dat is jammer, aangezien te midden van de brij aan cijfers boeiende gegevens zijn te vinden. Ik denk speciaal aan het laatste hoofdstuk, dat over politiek zelfvertrouwen handelt. Zo staan er meer gegevens in het rapport die – afhankelijk van persoonlijke interesse – de lezer zullen aanspreken. Helaas laat

ook de verwerking van de gegevens soms veel te wensen over. Ik noem slechts het verwisselen van stemintenties en stemgedrag, nadat tevoren is aangetoond dat deze twee niet uitwisselbaar zijn, tabel 29 van hoofdstuk I, die doet vermoeden dat de chi-kwadraat op grond van percentages is uitgerekend in plaats van op grond van (veel kleinere) absolute aantallen en de tabellen 33 en 35 van hetzelfde hoofdstuk, waar significantie – gezien de gegeven waarden van Kendall's tau – zeker niet zo evident kan zijn als de onderzoekers willen doen geloven.

Enerzijds lijkt het voor beleidsvoerders en ook voor politicologen van belang juist in Lelystad onderzoek te doen naar de politieke opvattingen van de burgers, aangezien de bestuursstructuur van Lelystad op het moment van onderzoek sterk afwijkend was van de normale Nederlandse gemeente. Anderzijds is de samenstelling van de bevolking van Lelystad zo aan verandering onderhevig en bovendien zo anders dan de bevolking van de modale Nederlandse gemeente, dat het onderzoek van Grünfeld en Meijer veel aan waarde had gewonnen, wanneer meer aandacht was besteed aan sociologische variabelen. Tal van verschillen met 'overig Nederland' vallen de auteurs en de lezer op, maar verklaringen worden en kunnen niet worden gegeven. Zo wordt naar mijn idee veel te weinig aandacht geschonken aan het feit dat acht jaar voor het tijdstip van onderzoek Lelystad nog geen enkele inwoner telde en dat een zeer belangrijk gedeelte van de beroepsbevolking buiten Lelystad (met name in Amsterdam) werkt. Waarom zijn die mensen in Lelystad gaan wonen en wat zijn dat eigenlijk voor mensen? Aan dergelijke vragen had veel meer ruimte moeten worden toegekend. Dan was de opvallende gelijkheid tussen lokaal en nationaal kiesgedrag, die volgens de dissertatie van Dittrich niet opgaat voor de Nederlandse gemeente in het algemeen, wellicht ook beter verklaarbaar geweest.

De conclusie moet luiden dat te veel interessante en niet-interessante gegevens op één hoop zijn gegooid, dat een duidelijk kader ontbreekt en dat een ruimere sociaal-wetenschappelijke benadering de auteurs en de lezers voor verschillende vraagtekens had behoed.

Wim Derksen